

11 EYLÜL 2001 SONRASI TÜRKİYE-KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (KİK) İLİŞKİLERİ

A. Nur ÇETİNOĞLU*

Özet

Türkiye'nin Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile olan ilişkilerinin en temel boyutu uzun bir süre ekonomik boyut olmuştur. Ancak bu boyut, 11 Eylül 2001 sonrası hem uluslararası hem de bölgesel düzlemde meydana gelen gelişmelerle siyasi boyuta doğru kaymıştır. En son olarak Eylül 2008'de taraflar arasında bir mutabakat zaptının imzalanmasıyla, KİK, ilk kez Körfez bölgesi dışındaki bir ülkeye, Türkiye'ye, "stratejik ortak" demiştir. İşte bu çalışmadaki amacımız 2001 sonrası gerçekleşen gelişmeler ışığında söz konusu stratejik işbirliğine giden yolu anlamaktır.

Anahtar Kelimeler: *Körfez bölgesi, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Türk dış politikası, Stratejik Ortaklık, 11 Eylül 2001.*

RELATIONS BETWEEN TURKEY AND THE GULF COOPERATION COUNCIL AFTER 9/11

Abstract

The main dimension of the relations between Turkey and Gulf Cooperation Council (GCC) has been the economic one for a long time. But this dimension has started to shift toward the politic one with the events, occurred on the international and regional grounds after 9/11. Lastly, a memorandum of understanding was signed in September 2008 between the sides and GCC defined for the first time a country outside of the gulf region, Turkey, as a "strategic partner". In this work, our purpose is to understand the path going to this strategic partnership considering the events after 2001.

Key Words: *Gulf region, Gulf Cooperation Council (GCC), Turkish foreign policy, Strategic partnership, 11 September 2001.*

Giriş

Basra Körfezi güvenliği Türk dış politikasının her zaman en önemli konularından biri olmuştur. Yüzyıllar öncesinde bu bölgenin en temel ticaret yollarının ana kavşağı olarak görülmesi, 20. yüzyılın başından beri ise petrolün

---

* Marmara Üniversitesi, doktora öğrencisi
Akademik ORTA DOĞU, Cilt 4, Sayı 1, 2009

kaynak bölgesi olarak algılanması Körfez bölgesinin stratejik bir öneme sahip olmasına neden olmaktadır. Bu önemden kaynaklanarak hem bölgesel devletler hem de bölge dışı devletler arasında bölge üzerinde güç mücadelelerinin yaşanması ve pek tabii olarak bölgenin Türkiye'ye yakın olması, bu bölgeyi Türk dış politikası açısından son derece önemli kılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile 26 Mayıs 1981 tarihinde Körfez bölgesinin 6 ülkesi olan Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Kuveyt, Umman tarafından kurulan Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) arasındaki ilişkiler oldukça önemlidir.

KİK'in kurulduğu dönem olan 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar olan dönemi, Türkiye'nin Basra Körfezi politikası açısından 1960'lı yıllardan beri sürdürdüğü iyi niyetli tarafsızlık politikasının devamının uygulanmaya çalışıldığı bir dönem olarak nitelendirmek mümkündür. Türkiye'nin NATO üyesi olma gerekliliklerinin yerine getirilmesi ve bölge devletleriyle iyi komşuluk ilişkileri geliştirilmesi prensiplerinin dengeli bir birleşimi olan bu politika¹, bölgede çıkan krizler karşısında somutlaşma fırsatı bulmuştur. 1980-1988 yılları arasında süren İran-İrak savaşı örneğinde olduğu gibi, savaş sırasında Türkiye'nin güvenliğine karşı meydana gelen tehditler (Kerkük-Yumurtalık petrol hattının durdurulması, İran'daki rejimin radikalleşmesi, Irak'taki merkezi otoritenin zayıflaması ve bu zayıflıktan dolayı PKK tehdidinin Türkiye için ciddi bir tehlikeye dönüşmesi...) karşısında Türkiye gerçekten zor bir duruma girmiş, bu zor durumdan denge politikasını elden bırakmayarak çıkmaya çalışmıştır. Bir yandan bağlı bulunan uluslararası kuruluşların özellikle de BM'nin kararlarına saygı gösterilmesi, diğer yandan da bölge devletleriyle siyasi ve ekonomik ilişkilerin devam ettirilmesi, bölge sorunlarının yine bölge devletlerince çözümlenmesi gereğinin vurgulanması, diplomasiye ağırlık verilmesi ancak askeri gücün de caydırıcılık amacıyla kullanması bileşenlerinden oluşan bu denge politikasının en temel amacı Türkiye'ye bölge içerisinden gelebilecek zararın en aza indirgenmesi olmuştur. Aynı yaklaşımın Birinci Körfez Savaşı sırasında da benimsendiği fark edilmektedir. Nitekim Türkiye'nin Irak'a karşı ekonomik ambargoyu ancak BM kararı alındıktan sonra uygulamaya başlaması, savaş sırasında Irak'a BM onayıyla müdahaleye girişen ABD'ye üslerini açması ancak savaşa ne asker ne de araç göndermesi söz konusu dengenin bir göstergesi kabul edilebilir. 80'li ve 90'lı yılların başında Basra Körfezi güvenliğini tehdit eden olayların bölgenin ta kendisinden, tam da içinden çıkması, başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, en korkulacak tehdit olarak algılanan Sovyet tehdidinin bu krizlerin

---

¹ Mahmut Bali AYKAN, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations concerning Persian Gulf Security in the Post- Cold War Era: 1989-1995 ", *The Middle East Journal*, Summer 1996

çıkışında bir rol oynamaması, Türkiye'nin bu bölgeye olan algısını da iyice şekillendirmiştir. Sürdürülmesi gereken politikanın bölge ülkeleriyle geliştirilen ilişkilerde hiçbir şekilde denge unsurunun elden bırakılmaması gerekliliğine dayanması gerektiği anlaşılmış, aksi takdirde, bölgesel dengenin bir tarafa fazla kayması durumunda ortaya çıkan krizlerden alınabilecek zararın miktarında artış olabileceği ihtimali görülmüştür.

1980 ve 1990'lı yıllarda böyle bir denge politikası sürdürmeye çalışan Türkiye'nin, özellikle 1979 İran devriminden itibaren ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiklerinden Suudi Arabistan liderliğinde kurulmuş olan KİK'le ilişkileri, KİK ülkelerinin kendisinden çok daha farklı, daha taraflı bir politika izlemelerinden dolayı ikinci planda kalmış ve daha çok ekonomik alanda gelişmiştir. 1981 yılında kurulan KİK, kuruluşuyla Körfez ülkeleri arasında bir kısım devleti dışlayarak zaten bölünmüş olan bölge devletleri arasında bir başka bölünme yaratmış ve bu şekilde de Türkiye'nin yukarıda bahsetmeye çalıştığımız denge ve bölgesel işbirliği prensiplerine ters düşen bir profil sergilemiştir. KİK, İran-İrak savaşı sırasında siyasi açıdan açık bir şekilde Irak'ı desteklemiş, Birinci Körfez Savaşında da kendi üyelerinden Kuveyt'in Irak tarafından işgal edilmesi karşısında pek tabi olarak Irak'a karşı bir tutum benimsemiştir. Bölge politikalarını Irak-İran ikilisini birbirlerine karşı kullanarak dengelemek prensibi üzerine oturtan ve bunu yaparken de ABD işbirliğini ön planda tutan Körfez ülkeleri için, Birinci Körfez Savaşı son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu savaş ertesinde 1990'lı yıllar boyunca Irak'ın hızla gerilemesi, İran'ın ise yükselen bir güç olması KİK'in bu iki devleti birbirine karşı kullanarak dengeleme kozunu elinden almıştır. İşte tam da bu noktada, KİK'in politikalarından farklılaşan Türk dış politikasının önemi göze çarpmış, Türkiye, Körfez ülkeleri için siyasi anlamda adım adım önemli bir ülke haline gelme sürecine girmiştir. Bu süreç ancak 2001'den sonra yaşanan olaylarla hızlanacak ve 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren siyasi olarak gelişme fırsatı bulabilecek ve hatta bu gelişme 2 Eylül 2008 tarihinde taraflar arasında imzalanan bir mutabakat zaptı ile en uç noktaya çıkacaktır. Gerçekten de, söz konusu zapt, KİK'in Körfez bölgesi dışındaki bir devletle imzaladığı ilk işbirliği anlaşmasıdır. Stratejik bir işbirliği olduğu vurgulanan bu son gelişme, Türk dış politikasında KİK ülkeleri ile olan yakınlaşmanın en üst noktaya çıktığı anı göstermektedir. Söz konusu yakınlaşma aslında Birinci Körfez Savaşı'nın yukarıda bahsedilen sonuçlarının uzun dönemli bir sonucudur. Ancak 11 Eylül 2001 tarihi sonrasında hem uluslararası hem bölgesel seviyede yaşanan gelişmeler bu işbirliğini tetiklemiş ve somut hale getirmiştir. 11 Eylül 2001 sonrası ne olmuştur da Türkiye-KİK ilişkileri böyle bir stratejik işbirliğine şahit olabilmemiştir? Çalışmamızdaki amacımız bu sorunun cevabını bulmaktır. Bu amaçla, çalışmamızı iki ana bölümden oluşturmayı uygun

bulmaktayız: İlk ana bölümde 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası ortamda yaşanan en temel değişimler, bu değişimler karşısında Türkiye'nin ve KİK'in yönelimleri incelenecek; ikinci ana bölümde ise bölgesel sorunlar karşısındaki algı ve tutumlar daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır. İlk bölümde hedefimiz tarafların uluslararası yönelimlerine değinmekken, ikinci bölümdeki amacımız bölgesel rollerine vurgu yapmak, amaç ve araçlarına dikkat çekmek ve bu şekilde de stratejik işbirliğine giden yolu kavrayabilmektir.

I- 11 Eylül 2001 sonrası değişen uluslararası ortam çerçevesinde tarafların uluslararası yönelimleri

Bu başlık altında amaçladığımız 11 Eylül sonrası oluşan uluslararası ortamı anlayabilmek, gelişmelere paralel olarak çalışmamıza konu olan Türkiye ve KİK ülkelerinin söz konusu uluslararası ortamdaki konumlarını kısacası uluslararası yönelimlerini inceleyebilmektir. Görüldüğü üzere, bu başlık altında amacımız daha çok bölgedeki değişimleri uluslararası perspektiften analiz edebilmektir. Bu bağlamda, BM kararları, ABD'nin politikaları, NATO'nun yaklaşımı ve tüm bunlara karşı tarafların tutumları esastır.

11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Örgütü saldırıları ertesinde uluslararası konjonktür gerilmiş ve her an kopmaya hazır bir yay gibidir. ABD'de lanetlenen bu terör eylemlerinin ertesi günü BM Güvenlik Konseyi olağanüstü toplantıya çağırılmış ve 1368 numaralı kararla saldırıları şiddetle kınamanın yanı sıra saldırılara karşılık verilebilmesi için gerekli önlemleri almaya hazır olduğunu bildirmiştir². Aynı gün NATO Konseyi'nin de toplanıp ilk kez olarak Paktının 5. maddesine atıfta bulunup, bu saldırının aslında tüm İttifak üyelerine karşı yapılmış olduğunu vurgulaması önemlidir³. Söz konusu kınamalardan sonra Bush yönetimi Taliban'dan Bin Ladin'i teslim etmesini ve terörü desteklemekten vazgeçmesini talep etmiş, bu talep Taliban tarafından reddedilmiştir⁴. Bunun üzerine ABD teröre karşı savaşını ilan etmiş ve İngiliz kuvvetleri ile beraber Ekim ayının ilk haftası Afganistan'da Usame Bin Ladin'in yakalanmasını, terör eylemlerinin merkezi ve destekçisi olarak görülen Taliban'ın yok edilmesini hedefleyen saldırılarını başlatmıştır. Bush yönetimi saldırıyı başlatırken BM Güvenlik Konseyi'ne meşru müdafaa hakkını

---

² UN Security Council Resolution 1368 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>

³ NATO Press Release (2001) 124

<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>

⁴ "Bush'tan Taliban'a ultiatom", Radikal, 21.09.2001

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=15112>

kullanacağını belirtmeyi ihmal etmemiştir. NATO Koalisyon kuvvetlerinin Kalıcı Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom) başlamış, ardından BM Güvenlik Konseyinin 6 Aralık 2001 tarihli 1383 numaralı kararı doğrultusunda Kabil’de Hamit Karzai liderliğinde geçici hükümet kurulmuş, 20 Aralık 2001 tarihli 1386 numaralı kararıyla ise Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti’nin (ISAF) oluşturulmasına karar verilmiştir⁵. Görüldüğü üzere, 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası ortamın en önemli gündem maddesini Afganistan müdahalesi oluşturmuştur. Hem BM’nin hem NATO’nun işin içinde olması, bu müdahalenin uluslararası meşruiyet tartışmalarına konu olmamasını sağlamıştır.

11 Eylül sonrası genel ortam bu şekildeyken, Türk dış politikasının yönelimi uluslararası mutabakatla paralel olarak kendini göstermiştir. 11 Eylül saldırılarının devletin her türlü seviyesinde kınanmasından⁶ sonra somut adımlar atılmış ve Afganistan’da gerçekleşen operasyonlar sırasında Türkiye ilk aşamada hava sahasını ve iki askeri havaalanını ABD’nin insani yardım ve askeri amaçlı uçuşlarına açmış, istihbarat ve lojistik destek sağlamıştır. Afganistan’daki operasyona ilk etapta 261 askerle katılmış daha sonra bu sayı 1200’e kadar çıkmıştır. Söz konusu yardımlar yapılırken, Başbakanlık tarafından yapılan açıklamalarda Türkiye’nin terörizmle küresel mücadele politikası ve NATO Antlaşması’nın 5. maddesi çerçevesindeki yükümlülüklerini dikkate alarak Amerikan operasyonuna tam destek verdiğinin belirtilmiş olması son derece önemlidir⁷. Türkiye ayrıca farklı ara dönemlerde ISAF’in komutasını da almaktan çekinmemiş,⁸ hatta Ocak 2004’te Hikmet Çetin NATO Kıdemli Yüksek Temsilciliği görevini üstlenmiştir.

Türk dış politikasının yönelimi bu şekildeyken, Körfez ülkelerinin de 11 Eylül’e olan tepkileri Türkiye’ninkine oldukça benzer şekilde somutlaşmıştır. Saldırıların ardından, ABD Başkanı Bush tarafından Taliban’a gönderilen ultiatom

---

⁵ UN Security Council Resolution 1383 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/681/09/PDF/N0168109.pdf?OpenElement>

UN Security Council Resolution 1386 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/708/55/PDF/N0170855.pdf?OpenElement>

⁶ “Turkey condemns terrorist attacks in US”, Turkish Press Review, Directorate General of Press and Information, 12.09.2001

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/chr/ing2001/09/01x09x12.htm#%201>

⁷ “Türkiye Afganistan’a asker gönderiyor”, Voice of America, 01.11.2001

<http://www.voanews.com/turkish/archive/2001-11/a-2001-11-01-1-1.cfm>

⁸ “ISAF’in komutası Türkiye’de”, Voice of America, 20.06.2002

<http://www.voanews.com/turkish/archive/2002-06/a-2002-06-20-6-1.cfm>

Taliban tarafından reddedildikten sonra, önce Birleşik Arap Emirlikleri, sonra da Suudi Arabistan (ki bu iki ülke Pakistan ile beraber Taliban'ı resmen tanıyan ülkelerdi) Taliban'ı Afganistan'ın yasal hükümeti olarak tanımayı bırakmıştır⁹. Bunun yanında, 25 Eylül 2001'de olağanüstü toplantıda bir araya gelen KİK dışişleri bakanları, 11 Eylül saldırılarını kınamış, BM Güvenlik Konseyi'ne gerekli tedbirlerin alınması konusunda çağrıda bulunmuşlardır¹⁰.

Gerçekten de Körfez ülkeleri 11 Eylül sonrası ABD'nin Basra Körfezi çevresinde terörle mücadelesindeki en kilit ortaklarından olmuştur. Körfez ülkeleri NATO'nun bölgedeki operasyonlarına direkt olarak katılmasalar da bölgede koalisyon güçleri için üsler ve hava sahaları konusunda önemli kolaylıklar sağlamışlardır¹¹. KİK ülkelerinin Afganistan konusundaki destekleri sadece üsler, sahalar ve teçhizat boyutunda olmamış aynı zamanda insani boyutta da gerçekleşmiştir. Nitekim BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Bankası öncülüğünde Afganistan'a insani yardım çerçevesinde ciddi yardımlar yapılmış, Suudi Arabistan ilk üç yıl içerisinde 220 milyon dolar yardım yapma taahhüdünde bulunmuştur. Ayrıca Pakistan'da bir mülteci kampı oluşturulmasına katkıda bulunmuşlardır¹².

Türkiye ve KİK'in 11 Eylül ertesinde uluslararası yönelimlerinin paralel olmasında tarafların kendi sınırları içerisinde terör tehdidini çok yakından hissetmiş olmaları da önemli rol oynamıştır. Zira El-Kaide, 12 Mayıs 2003'te Riyad'da Amerikalıların kaldığı bir siteye intihar saldırısı düzenlemiş, ardından aynı topraklarda 9 Kasım'da başka bir terör eylemi düzenlemiştir. Bu tarihten sonra Suudi Arabistan'da petrol tesislerini ve hükümet binalarını hedefleyen birçok terör eylemi girişimi gerçekleşmiştir. Özellikle 29 Mayıs 2004'te Suudi Arabistan'ın Kobar bölgesinde petrol işçilerine karşı düzenlenen silahlı eylem çok yankı uyandırmıştır¹³. Diğer taraftan 2003 yılı Türkiye için de El-Kaide saldırılarına maruz kaldığı bir yıl olmuş, önce 15 Kasım'da iki sinagoga saldırı düzenlenmiş, ardından 20 Kasım'da İngiliz Konsoloslugu ve HSBC Bankası terör eylemlerine hedef olmuştur.

---

⁹ "Suudi Arabistan Taliban'la ilişkisini kesti", Radikal, 25.09.2001

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=15559>

¹⁰ "Oman blames Taliban for Afghanistan Crisis", Gulf News, 25.09.2001

<http://archive.gulfnews.com/articles/01/09/25/27361.html>

¹¹ Report presenting the Department of Defense Annual Assessment, USA, "Allied Contributions to the Common Defense", Chapter II, Gulf Cooperation Council, June 2002, http://www.defenselink.mil/pubs/allied_contrib2002/02-Chptr2/02-Chptr_2tx.html

¹² *Ibid.*

¹³ Saudi-US Relations Information Service, 29.05.2004

<http://www.saudi-us-relations.org/articles/2004/oi/040529-attack-khobar1.html>

Afganistan müdahalesi ve terörle mücadele politikalarıyla eş zamanlı olarak, 2003 yılında uluslararası konjonktürü derinden etkileyen bir başka gelişme yaşanmıştır: 20 Mart 2003'te başlayan Irak Savaşı. Bu savaştan önce savaşız çözüm aranması konusunda hem Türkiye hem KİK ülkeleri benzer tutumlar yansıtmışlardır. Müdahaleden önce Bush'un söylemleri yani Irak'a karşı bir savaşın gerçekleştirilmesi olasılığı Türkiye de dahil olmak üzere bölge devletlerini endişelendirmiştir. Hatta bu endişe KİK'in 30 Aralık 2001 tarihli zirvesinden itibaren kendini göstermiştir. Nitekim bu zirvede odak noktası Afganistan konusu olsa dahi, Körfez ülkeleri her zamanki gibi Irak'ı kınadıktan sonra, ABD'nin Bağdat'a terörle mücadele kapsamında başlatabileceği bir operasyonda yer almayacaklarının altını çizme gereği duymuşlardır¹⁴. Türk Dış Politikası'nda da konuyla ilgili yoğun bir diplomatik trafik başlamış ve sorunu savaşız çözmek, barışa şans vermek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. 2003 yılının ilk ayında İstanbul'da Irak'a komşu devletler zirvesi ise şüphesiz bu girişimlerden en kapsamlısı olmuştur. Söz konusu zirveden sonra yayımlanan bildiride Irak'ın toprak bütünlüğü savunulmuş, sorunların çözümü için ise BM temel aktör olarak benimsenmiştir.

Irak Savaşı öncesi genel yönelimler bu şekildeyken savaş sonrası durumun ciddi şekilde değiştiğini söylemek mümkündür. Savaşın başlaması Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerini ciddi bir çıkmaza sokmuş, Türk dış politikasının sorgulanması sürecini başlatmıştır. Gerçekten de, ABD'nin Irak'a tek taraflı müdahalesinin başlamasıyla beraber, Türkiye'nin Irak'a asker gönderme konusu gündeme gelmiştir. İlk başta ne BM ne de NATO kararının olduğu bu müdahale karşısında, Türkiye, asker göndermeyi uzun tartışmalar ardından reddetmiştir. ABD'ye Irak'a karşı kuzeyden cephe açma imkanı veren "yabancı ülkelere asker gönderme ve topraklarında yabancı asker bulundurma" konusundaki tezkere 1 Mart'ta reddedilmiştir. Bu karar karşısında ABD, Irak'a kuzeyden cephe açmaktan vazgeçmek ve savaş planlarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Ancak, 20 Mart tarihinde ise, Türk askerinin yurt dışına gitmesine ve ABD savaş uçaklarının Türk hava sahasını kullanmasına izin veren Başbakanlık ikinci tezkeresi Meclis'te kabul edilmiştir. Her ne kadar Türk askerinin Irak'a gitmesi söz konusu olmadıysa da, söz konusu ikinci tezkere ardından hem Türk hava sahası Irak hedefli hava araçları için kullanılmaya başlanmış hem de İncirlik üssü, lojistik amaçlı olarak ABD'ye hizmet vermiştir. Tek fark, Habur sınır kapısının kullanılmamış olmasıdır¹⁵. Bu şekilde Türk topraklarından Irak'a karadan saldırı yapılması engellenirken, havadan saldırı

---

¹⁴ *Treaty and Alliances of the World*, John Harper Publishing, London, UK, 2002, p.461

¹⁵ Deniz Bölükbaşı, *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2008

yapılmasına izin verilmiştir. Tezkere krizi ardından ABD ile ilişkiler yukarıda belirtilen kararlar biraz olsun giderilmeye çalışılmıştır. Ancak ABD-Türkiye ilişkilerini olumsuz etkileyen bir başka olay da 2003 yılının Temmuz ayında Süleymaniye’de gerçekleşmiştir. Üç gün süreyle Amerikalı askerlerce bir Türk özel kuvvet timinin gözaltına alınması ve başlarına çuval geçirilmesi kamuoyunda bomba gibi patlamış, büyük bir gerginlik yaratmıştır¹⁶. Irak savaşı sürerken meydana gelen bu gelişmeleri, Türk dış politikası bakımından temel prensiplerinden şu anlamda bir sapma olarak nitelendirmek mümkün görünmektedir: Kazanımlarıyla riskleri ayrı bir çalışmaya konu olabilecek bu ilk tezkerenin reddinden sonra ikinci tezkerenin kabulü, Türk meclisinin ilk tezkereyi reddetme argümanlarını boşa çıkarır bir nitelik taşımaktadır. Türkiye’yi askeri çatışmaların içine girmekten alıkoymak ve Kuzey Irak’tan gelebilecek saldırılardan korumak amacıyla ilk tezkereye red oyu kullananların, ikinci tezkereyi kabul etmesi, kendi içinde bir çelişki meydana koyar niteliktedir. Irak’taki gelişmelerin dışında kalmak, dolaylı olarak da Irak sınırları içinde Türkiye’nin güvenliğini tehdit edebilecek unsurlara karşı zayıf kalmak endişelerinin ikinci tezkere kararında rol oynamış olduğu ifade edilebilir. Ancak söz konusu endişeler, yukarıda belirtilen politikayla giderilememiş ve özellikle 2006 yılının başından itibaren bu konu Türk dış politikasının en ciddi endişe kaynağı haline gelmiştir. Uluslararası yönelimdeki bu durumun bölgesel yansımaları çalışmamızın ikinci bölümünde ele alınacaktır.

Irak savaşı boyunca KİK’in uluslararası yönelimini incelediğimizde yine savaş öncesi savaş karşıtı tutumların aksine ABD ile işbirliği halinde olan bir yönelim söz konusu olmuştur. Körfez ülkeleri ABD’nin başlattığı bu savaşta müttefiklerini her zamanki gibi yalnız bırakmamışlardır. Kuveyt, 300 bin ABD ve Britanya askerine ev sahipliği yapıp, iki hava üssünü kullandırtmışken; Bahreyn iki üssünü açmış; Katar ABD Merkez Komutanlığı’nın mobil karargahı Es Sayliyah ve El Udeyd Hava Üslerini açmış; BAE, El Zarfa üssünü kullandırtmış; Suudi Arabistan ise Prens Sultan Hava Üssü’nde çok sayıda Amerikan askeri ve savaş uçağı olmasının yanı sıra Irak sınırı yakınındaki Arar Havaalanını da ABD kuvvetlerine açmıştır¹⁷. Amerika Irak işgaliyle birlikte yakıt ihtiyacını söz konusu Arap ülkelerindeki üslerinden sağlamış, bu üslerde bulunan savaş uçaklarıyla bölgede gözlem ve kargo uçuşlarını yapmıştır.¹⁸ Bu şekilde Körfez ülkeleri, bölgesel

---

¹⁶ John Simpson, “America is playing a dangerous game with the Turks”, Gulf News, 15.07.2003 <http://archive.gulfnews.com/articles/03/07/15/92649.html>

¹⁷ “Savaşa karşı çıkanlar da ABD’ye destek”, Radikal, 20.03.2003

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=69512&tarih=20/03/2003>

¹⁸ “Amerika’nın Arap ülkelerindeki askeri üsleri”, İsrâ Haber, 06.10.2008,

sorunların çözümünde bölge dışı müttefikleri olan ABD ile ortak hareket etme prensibini benimsemiş görünmektedirler. Ancak benimsenmiş olan bu prensibin Körfez ülkeleri açısından ne derece tehlikeli durumlar ortaya çıkardığı ise çalışmamızın ikinci bölümünde ele alınacaktır.

Irak'taki karışıklık tüm hızıyla devam ederken uluslararası ortamı meşgul etmeye başlayan bir başka gelişme de İran'ın uranyum zenginleştirme programını tüm uyarılara rağmen devam ettirmesi olmuştur. Bu konu önceleri İran ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (UAEA) arasındaki teknik ve hukuki bir anlaşmazlık iken daha sonra tüm uluslararası toplumu ilgilendiren siyasi bir konu haline almıştır. İngiltere, Almanya ve Fransa'dan oluşan AB Troykası İran'la müzakerelerine 2003 yılında başlamış, söz konusu müzakereler birçok kez anlaşmazlık sebebiyle kesintiye uğramıştır. Uluslararası kamuoyunu meşgul eden bu konu, özellikle sıkı bir muhafazakar olan Mahmud Ahmedinecad'ın İran Cumhurbaşkanı olmasıyla daha da gündemi kapsar hale gelmiş, aynı sene İran'ın bir önceki sene nükleer tesislerinin uluslararası denetçiler tarafından mühürlenmesiyle yeniden faaliyete geçireceğini duyurmasıyla gerginlik tırmanmıştır¹⁹.

Türk dış politikasının bu husustaki yönelimi uluslararası toplumun politikalarına paralel bir şekilde somutlaşmıştır. Bir yandan İran'ın UAEA'nın uyarılarına mutlaka uyması gerektiği dile getirilirken, diğer yandan ABD'nin İran'a karşı olan keskin muhalefetine rağmen, bu sorunun muhakkak müzakerelerle çözülmesi gerektiği konusunda ısrarcı bir tavır sergilenmiştir. Bu konuda KİK için de İran'la geçmişten beri süregelen çok ciddi problemler olmasına rağmen aynı yönelim söz konusu olmuş, uluslararası uzlaşma temel prensip olarak benimsenmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümü sonucunda 11 Eylül 2001 saldırıları ertesinde meydana gelen farklı gelişmelerin, Türkiye ve KİK'in uluslararası yönelimlerinin belirlenmesinde kilit rol oynadıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Farklı gelişmeler karşısındaki benzer uluslararası yönelimler ve bu benzer yönelimlerin taraflar açısından doğurduğu benzer sonuçlar Türkiye ve KİK'in ilerleyen yıllardaki bölgesel algılarını da şekillendirecek ve işbirliğine doğru giden süreci tetikleyen bir unsur olacaktır. Söz konusu bölgesel algıları detaylı bir şekilde görmek amacıyla ikinci ana bölüme geçmeyi uygun bulmaktayız.

<http://www.israhaber.com/amerika-nin-arap-ulkelerindeki-askeri-usleri-707-haberi.html>

¹⁹ "Mühürler sökülüyor", BBC Turkish, 10.08.2005,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/08/050810_iranwillbreakseals.shtml

II- Değişen bölgesel dinamikler ışığında Türkiye ve KİK: Birleşen ve ayrışan bölgesel algılar, politikalar

Bu bölümde amacımız çalışmamızın konusu olan Türkiye ve KİK'in içinde yaşadıkları bölgede 2000'li yılların ikinci yarısı itibarıyla algılarını ve bu algılara paralel olarak uygulamaya koydukları politikaları inceleyebilmektir. Bu bağlamda benzeşen, ayrışan bölgesel algı ve politikaları anlayabilmek amacıyla, çalışmamızın bu kısmında, öncelikle bölümümüzü bölge gündemini meşgul eden sorunlara alt başlıklar halinde bölmeyi ve her bir alt başlıkta da tarafların konuya yaklaşımlarını menfaat-tehdit-cevap çerçevesinde incelemeyi uygun bulmaktayız. Daha sonra ise Türkiye-KİK ilişkilerini adım adım stratejik işbirliğine götüren süreci incelemeyi hedeflemekteyiz.

A- Bölgesel Sorunlar

- Irak:

Irak konusunda Türkiye'nin menfaati topraklarına Kuzey Irak'tan giren terörist sızıntılarını önleyebilmek, sınır güvenliğini sağlayabilmek ve tüm bunların sonucunda da kendi toprak bütünlüğüne tehdit olarak gördüğü PKK terörünü tamamen yok edip, toprak bütünlüğünü bu şekilde koruyabilmektir. Türkiye'nin bu amacının gerçekleşmesi ise Irak toprak bütünlüğünün mutlak surette korunması ile sağlanabilir.

Türkiye'nin menfaati bu şekildeyken, tehdit algıları da direkt olarak bu çerçevede şekil bulmaktadır. Türkiye için özellikle 2005 yılı, Kuzey Irak'tan kaynaklanan tehdit algısının son derece yoğunlaştığı bir yılı temsil etmektedir. Bu yılda, Türk yetkililer, Kuzey Irak'ta ağır silahlara sahip olan birkaç bin PKK militanı olduğunu ve bu militanların önemli bir kısmının sınırı aşarak Türkiye'ye girdiğini bildirmişlerdir²⁰. Gerçekten de bitirildi denilen PKK'nın eylemlerine Türkiye'de yeniden hızlı bir şekilde başlaması yukarıdaki bilgileri doğrular niteliktedir²¹.

Tehdit algılarının gerçekleşen terör saldırılarıyla somutlaşması sonucunda Türkiye'nin bu duruma ilk etaptaki cevabı terörle mücadele konusunda ABD ile işbirliği arayışı şeklinde olmuştur. İşbirliği girişimleri tarafların terörle mücadele

---

²⁰ “Türkiye başbakanı , ABD'den Irak'ta üslenen Kürt asilerin kontrol altına alınmasını isteyecek”, AP, 09.05.2005,
<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/bultenler/disbasindairak-yeni/arsiv/2005/db-irak-2005-19.htm>

²¹ Terör örgütü PKK, 2004 yılı haziran ayından 2005 yılı haziran ayına kadarlık 1 yıllık dönem içinde 100 güvenlik görevlisini şehit ederken, aynı dönemde 230 güvenlik görevlisi ve sivil vatandaş da saldırılar sonucunda yaralandı, 21.09.2005
http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=126822

koordinatörleri atamaları ile somutlaşmıştır. ABD tarafını temsilen Joseph Ralston ile Türkiye tarafını temsilen Edip Başer bu bağlamda ilk toplantılarını 13 Eylül 2006'da yapmışlardır. Türkiye'nin böyle bir işbirliğine olan isteğinin temelinde, bölgede baskın kuvvet olan ABD'nin yardımıyla PKK'yı durdurabilmektir. Türkiye-ABD ilişkilerinde özellikle 2007 yılının Şubat ayında yoğun karşılıklı ziyaret trafiğine tanık olunmuştur. Bu ziyaretler arasında Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın ziyareti ABD'ye “son uyarı” olarak yorumlanmıştır²². Büyükanıt, konuşmasında PKK'nın hem Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği'nden hem de Mesut Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi'nden yardım aldığını söylemiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı yapılan iddiaları yalanlamıştır. ABD'li yetkililerin bu tavrı Türkiye'yi PKK karşısında Kuzey Irak'lı Kürt liderlerle diyaloga itme çabası olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar bu fikir Genelkurmay Başkanınca destek görmese de 23 Şubat 2007 tarihinde yapılan MGK toplantısında “Kuzey Irak'ta yönelen terör tehdidinin ve Kerkük'ün statüsüne ilişkin uzlaşmazlığın Irak'ta yarattığı istikrarsızlık ve gerilimin aşılabilmesi amacıyla siyasi ve diplomatik çabaların yoğunlaştırılmasında yarar görülmüştür” ifadesine yeri verilmiştir²³. Ancak sınır güvenliğinin ABD ile yapılan görüşmelere rağmen bir türlü sağlanamaması sonucunda hükümetten sınır ötesi operasyon yapma konusunda yetki alan TSK ilk nokta operasyonunu 2007'nin Aralık ayı başında gerçekleştirmiştir.

Irak konusunda Türkiye'nin menfaati, tehdit algıları ve bunlara cevabı bu şekildeyken, aynı konuyu KİK perspektifinden de görmek önemlidir. KİK'in Irak konusundaki menfaatinin güvenli, istikrarlı, toprak bütünlüğü garanti altına alınmış, Sünnilerin güvence içinde yaşadığı bir Irak'ın var olması olduğunu belirtebiliriz. KİK ülkelerinin Irak konusundaki amaçları Irak'ın iç dengelerinin Şiiler lehine, Sunnileri aleyhine değişmesini önlemektir. Irak'ta bu konuda köklü bir değişimin olması durumunda, KİK bu durumun kendine de sıçrayabileceğinin farkındadır. Özet olarak KİK ülkelerindeki her bir yönetim kendi sınırları içindeki hükümranlık hakkını korumak istemektedir.

Menfaatleri bu şekildeyken, buna paralel olarak, Irak'taki istikrarsız ortamın KİK devletleri yöneticilerinin temel tehdit algılarının merkezinde olduğunu söylemek mümkündür. KİK devletleri, ABD'ye Irak'a müdahale sırasında bu

---

²² “Washington Times: Büyükanıt'ın ziyareti ABD'ye son uyarıydı” , Ulusal Kanal, 20.02.2007

http://ulusalkanal.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=3559&Itemid=9999999

²³ “MGK'dan diplomasi mesajı”, Sabah, 23.02.2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/23/siy92.html>

eyleme karşı olsalar da destek vermişler ancak sonucun kendi lehlerinde olmadığı gerçeğini de bir süre sonra fark etmişlerdir. Zira, ABD müdahalesinden sonra Saddam Hüseyin'in devrilmiş olduğu bir Irak'ta mezhep çatışmaları kısa sürede su yüzüne çıkmıştır. Özellikle 2006 yılının Şubat ayında Samarra kentinde, Şiiler tarafından kutsal sayılan Altın Camii'nin Iraklı Sünni gruplarca bombalanması, mezhep çatışmalarının şiddetini açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Güç boşluğunun olduğu Irak topraklarındaki Şii güç merkezlerinde çevre ülkelerden özellikle İran'ın nüfuzunun artmış olması KİK için son derece dikkate değer bir husustur. Eskiden beri Şii nüfuzunun bölgesel dengeleri değiştirmesinden çekinen KİK devletleri için Irak'taki durumun belirsiz bir ortam yaratması önemli bir tehdit kaynağıdır.

Söz konusu tehdit algılarına cevaben KİK'in geliştirdiği politika Türkiye'ninkine son derece paralel olarak Irak toprak bütünlüğünün korunmasına odaklı olmuştur. Bu bağlamda KİK devlet liderlerinin bu yaklaşımlarını açıkça dile getirdiklerini gözlemlemek mümkündür. Örneğin, Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin Haziran 2006'da BAE'ne yaptığı ziyaret sırasında BAE Devlet Başkanı El-Nahayan tarafından Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin vurgulanması ve Irak'ın iç istikrarının sağlanması için gerekli desteğin BAE tarafından sağlanacağını belirtmesi dikkat çekicidir²⁴. Buna paralel olarak, Suudi Arabistan da kendi içinde yaşayan 1.8 milyon Şii nüfuzun kendisi için de sorun yaratma ihtimalini göz önünde bulundurarak, Irak'taki mezhepsel çatışmaları önlemek ve Irak'ın toprak bütünlüğünü garanti altına almak amacıyla önemli adımlar atmakta gecikmemiştir. Bu bağlamda Suudi Arabistan Kralı'nın Irak'taki Sünni ve Şiiler arasında arabulucu rol oynayarak, iki tarafın yetkilileriyle 2006'nın 14 Ekim'inde Mekke'de bir araya gelmesi, sabırla gerginliklerin üstesinden gelinmesi gerektiğini vurgulaması son derece önemlidir²⁵. Suudi Arabistan'ın bu çabaları sebepsiz görünmemektedir. Nitekim Aralık 2006'da Washington Post gazetesinde Suudi hükümetinin hazırladığı bir güvenlik raporu temel alınarak yazılmış bir habere göre güç boşluğundan dolayı Irak'ta devlet içinde bir Şii devleti oluşmuştur²⁶. Aynı rapora göre söz konusu devlet içindeki devletin arkasındaki kuvvet de tabii ki İran'dır. Buna ek olarak, kuşkusuz Saddam Hüseyin'in 30 Aralık 2006'da idam edilmesi ardından Irak'taki Şii-Sünni

---

²⁴ "UAE reiterates commitments to support Iraq", UEA Interact, 06.06.2006, http://uaeinteract.com/docs/UAE_reiterates_commitment_to_support_Iraq/21110.htm

²⁵ "Saudi King meets influential Iraqi clerics", Gulf News, 15.10.2006, <http://archive.gulfnews.com/articles/06/10/15/10074856.html>

²⁶ "Saudi study finds Shiite 'state' in Iraq", Gulf News, 18.12.2006, <http://archive.gulfnews.com/articles/06/12/18/10090657.html>

çatışmaları daha da yoğunlaşmıştır. Söz konusu idamın Şiiiler ve Kürtlerde memnuniyet yaratırken Sünnilerde büyük bir üzüntüye yol açması²⁷, bunu izleyen süreçte tarafların birbirlerine daha az toleranslı olması sonucunu doğurmuştur.

KİK'in genelinde Irak konusundaki endişeler, tehdit algıları ve bu tehdit algılarına karşı alınan önlemler, cevaben uygulamaya konulan politikalar bu şekildedir. Bu politikalar için vurgulanması gereken bir önemli nokta da kuşkusuz KİK devletlerinin ABD'ye Irak politikasından dolayı duydukları güvensizliktir. Gerçi Körfez ülkelerinin Irak müdahalesi sırasında ABD'ye destek verdiklerini daha önce belirtmiştik. Ancak bu desteğin ardından Irak'ta KİK devletlerini bu denli endişelendiren gelişmelerin yaşanması ve bu gelişmeler karşısında ABD'nin yetersiz kalması, olayların ABD kontrolünden çıkması KİK'in hem ABD'yi hem de kendisini sorgulaması sürecini başlatmıştır. 28-29 Mart 2007 tarihlerinde gerçekleşen Türkiye'den de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı Arap Ligi zirvesinde Suudi Arabistan Kralı'nın Irak'ın işgalini "yasadıışı" olarak tanımlaması bu bağlamda son derece dikkat çekicidir²⁸.

Görüldüğü üzere hem Türkiye hem KİK için burada ortak nokta Irak'taki istikrarsız ortamdan duyulan endişedir. Türkiye bunu toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak görmekte, genel olarak KİK devletleri ise Irak'taki mezhepsel karışıklığın daha geniş, bölgesel bir nitelik kazanıp kendi yönetimlerini tehdit etmesinden çekinmektedir. İki taraf açısından vurgulanması gereken bir başka nokta ise uyguladıkları politikaların ABD'ye karşı güven eksikliğinden dolayı oluşmuş olmasıdır.

- *Lübnan-Suriye- İsrail:*

Lübnan- Suriye- İsrail üçgenindeki ilişkiler hem Türkiye hem de KİK için her zaman önemli olmuştur. İçinde yaşadıkları bölge içerisinde söz konusu üçlü tarafından oluşturulan ve çoğu zaman çatışmaya dönüşen siyasi- askeri gerginlikler, bölgesel güvenliğe darbe vuran en önemli unsurlardandır. Hem Türkiye'nin hem de KİK devletlerinin menfaatleri var olan gerginliklerin çözümlenmiş olduğu bir bölgede yaşamaktır. Bu bağlamda Lübnan hükümetinin kendi başına ülke içerisindeki tek egemen güç olması, bu şekilde ülke içerisindeki güç boşluğundan doğan diğer güç merkezlerinin bölgedeki nüfuzlarını kaybetmesi ve tabii ki Suriye'nin de Lübnan'ın egemenliğine saygı göstermesi konusunda Türkiye ve KİK hemfikirdir.

---

²⁷ "Şiiilerle Kürtler bayram havasında, Sünniler yas tutuyor", Radikal, 31.12.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208802>

²⁸ "Arap Birliği'nde Orta Doğu Zirvesi", BBC Turkish, 28.03.2007

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/03/070328_mideast.shtml

Her iki tarafın da özellikle Lübnan kaynaklı tehdit algıları Lübnan dışından desteklenen ve kuruluş amacı İsrail işgaline karşı mücadele etmek olan Hizbullah odaklıdır. Gerçekten de İran ve Suriye tarafından desteklenen Hizbullah, bölgede istikrarı savunan devletlerin tehdit algılarının merkezinde bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, Lübnan'daki durumda da aynen Irak'ta olduğu gibi İran nüfuzu faktörünün olması, bölgesel algılarda İran'ın ne derce önemli bir rol oynadığının göstergesidir. Hizbullah ile İsrail arasında sık sık çıkan çatışmalar, bu çatışmalar sonucunda meydana gelen kayıplar Türkiye ve KİK'in Hizbullah'ın varlığını neden tehdit olarak gördüğünü açıklar niteliktedir. Nitekim 2006 yılının Temmuz ayında önce Hizbullah'ın Lübnan'dan İsrail'deki askeri mevzilere saldırması, üç İsraili askeri öldürmesi ve ikisini de ele geçirmesi, ardından İsrail'in Lübnan'daki Hizbullah hedeflerine karşı saldırı düzenlemesi endişelerin ne denli doğru olduğunu göstermektedir. İsrail'in Lübnan saldırıları sırasında Suudi Arabistan ve Kuveyt basınında İran ve Suriye'yi Lübnan'daki nüfuzlarından dolayı eleştiren bir havanın hakim olması bu bakımdan önemlidir²⁹. Suudi Arabistan, Kuveyt ve Türkiye, Lübnan'da İran ve Suriye'nin etkisinin olmasına karşı oldukları gibi, İsrail'in de bu topraklarda etkin olmasına karşıdır. Bu noktada ABD'nin Ortadoğu politikasıyla ayrıştıklarını ifade etmek gerekmektedir.

Söz konusu tehdit algılarına cevaben Türkiye ve KİK tarafından geliştirilen politikalar da benzerlik göstermektedir. Verilen demeçler, alınan tutumlar, sorunun kökten çözümlenmesi için geliştirilen arabuluculuk rolleri dikkate değerdir.

Suudi Arabistan'ın bu konudaki arabuluculuk çalışmaları 2006 yılının ilk aylarında başlamıştır. Lübnan hükümetinin güçlendirilmesi, Lübnan'ın dış güçlerin etkisinden arındırılması (hem İran, Suriye hem de İsrail olmak üzere) amacıyla Lübnan'la Suriye arasında karşılıklı provokatif söylemlerin kesilmesini ve dış politikada belli bir diyalogun kurulmasını ön gören bir plan hazırlamıştır³⁰. Suudi Arabistan'ın bu tutumunu, Türkiye'nin Suriye-İsrail arasında arabuluculuk girişimleriyle paralel bir atılım olarak kabul etmek gerekir. Nitekim Türkiye de 2006 yazında Lübnan'da yaşanan savaşın ardından 2007 yılında Suriye ile İsrail arasında bir arabuluculuk rolü üstlenmiştir. İsrail'in talebi ve Suriye'nin kabulüyle başlayan

---

²⁹ "Arab media accuses Iran and Syria of direct involvement in Lebanon War", Iran Press Service, 18.08.2006, http://www.iran-press-service.com/ips/articles-2006/august2006/Arab_media_19806.shtml

³⁰ Roula Khalaf, "Saudi Arabia presents plan for Syria and Lebanon", Financial Times, 16.01.2006, http://www.ft.com/cms/s/0/8a0ed20a-86b4-11da-8521-0000779e2340.html?nclink_check=1

bu süreçte, Lübnan'da taraflar arasında yaşanan olumsuzlukların da önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Aslında bu arabuluculuk girişimlerinin filizlenmesinin 2006 yazında Lübnan savaşı zamanında başladığını söylemek mümkündür. Zira Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın İsrail'in Lübnan saldırıları başladıktan sonra bu saldırıların durdurulması için Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı arayıp yardım istemesi ve bunun üzerine Erdoğan'ın Avrupa Birliği ile temasa geçip Ortadoğu'daki çatışmaların sona erdirilmesi için gerekli adımların en kısa sürede atılması gerektiğini ifade etmesi önemlidir³¹. Kısacası İsrail tarafından Lübnan'a yapılan saldırılar Türkiye'nin arabulucu rol edinmesinde itici kuvvet olmuştur.

Lübnan savaşı sırasında tarafların Lübnan topraklarına yaptıkları yardımlar da benzer politikalara bir başka örnek olarak gösterilebilir. Gerçekten de yardım konusunda tüm Körfez ülkeleri ortak bir şekilde davranmışlar ve Lübnan'a en çok yardımda bulunan ülkeler olmuşlardır. Suudi Arabistan, 1.5 milyar dolar yardımda bulunurken, Kuveyt 820 milyon dolar yardımda bulunma taahhüdünde bulunmuştur³². BMGK'nın 1701(2006) sayılı kararında hem taraflara ateşkes çağrısı, hem uluslararası topluma Lübnan'a yönelik insani ve mali yardım yapılması çağrısı hem de Lübnan'daki BM Barış Gücü UNIFIL'in personel gücünün artırılması çağrısı yapılmıştır³³. İsrail'den "*İsrail ile ilişkisi olmayan ülkelerin UNIFIL'e destek vermelerini kabul etmiyoruz*"³⁴ şeklinde bir açıklama gelmesiyle beraber Körfez ülkelerinden sadece Katar Eylül 2006'da BM gücü UNIFIL'e asker yollayan (sayınının 200 ila 300 arasında olduğu biliniyor) ülke olmuştur³⁵. Diğer yandan Türkiye'den de Ağustos ayı sonunda kamuoyu ve siyasi platformdaki uzun tartışmalar sonunda UNIFIL'e 1000'e yakın asker göndererek destek verilmesi kararı çıkmıştır.

Görüldüğü gibi Lübnan-Suriye-İsrail üçgeninde gerçekleşen olaylar konusunda KİK devletlerinin endişeleri olayların daha çok İran'ın bölgesel

---

³¹ "Esad yardım istedi, Erdoğan AB ile diplomasi yaptı", Yenişafak, 20.07.2008, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/temmuz/20/p10.html>

³² *İbid.*

³³ UN Security Council Resolution 1701(2006), 11.08.2006

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>

³⁴ "PM rejects UNIFIL troops from countries without relations", Jerusalem Post, 20.08.2006,

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1154525911374&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

³⁵ "Katar da asker gönderiyor, 22 Fransız askeri Lübnan yolunda", Milliyet, 04.09.2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/09/04/son/sondun18.asp>

nüfuzunun bir uzantısı olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır. Daha da ötesinde, Lübnan'da patlak veren olaylar ABD-İran gerginliğinin bir uzantısı gibidir. Bu sorunda da Körfez ülkelerinin özellikle de Suudi Arabistan'ın asıl endişesi bölgedeki İran ya da Şii etkisinin artmasıyla kendi iktidarlarını tehdit edebilecek bir İslami köktencilikğin ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla, Körfez ülkeleri, Lübnan'a saldırıda bulunan İsrail'i kınadıkları ve ona BM Güvenlik Konseyi'nde tasarıları veto ederek açık bir destek veren ABD'yi eleştirdikleri gibi, Lübnan'a konuşlanmış olan Hizbullah'ı da açık bir tehdit olarak görmüşler ve Hizbullah'ı da eleştirmişlerdir. Sonuç olarak KİK'in buradaki bölgesel politikası Hizbullah'ın yok edilmesi, Lübnan'da güçlü bir yönetimin oluşturulması ve taraflar arasında (Arap-İsrail) belli bir dengenin kurulması yönünde kendini göstermektedir. Türk dış politikasının da belirtmiş olduğumuz gibi bu yönde bir tutum benimsemiş olması tarafları bu konuda da birleştiren bir unsurdur.

- *Filistin-İsrail:*

Filistin-İsrail sorununda Türkiye ve KİK'in menfaatleri, bu sorunun olabildiğince adil bir şekilde çözülmesidir. Ortadoğu'nun kronik sorunu haline gelen ve hala daha bir çözüm bulunamamış olan bu sorun, bölgesel istikrarı tehdit eden en temel konulardan birini oluşturmaktadır. İsrail-Filistin arasındaki çatışmaların büyüyüp bölgesel bir nitelik kazanması hiçbir bölge devletinin lehine değildir. Tabi ki bu karışıklıktan faydalanmak isteyen birtakım güçler olacaktır (ki Körfez ülkeleri bu konuda yine İran'dan endişelenmektedirler), ancak çatışmalar iyice büyüyüp ABD gibi büyük aktörlerin de devreye girmesine neden olursa, bölgedeki her devletin bir taraf tutup çatışmaya katılması söz konusu olabilir. Bunun da bölgede denge politikaları sürdürmeye çalışan Türkiye ve Körfez ülkeleri açısından hiç de iç açıcı olmayacağını söylemek mümkündür.

KİK'in bölgedeki tehdit algıları özellikle 25 Ocak 2006'da Filistin'de yapılan meclis seçimleri sonucunda beklenmeyen bir şekilde Hamas'ın tek başına iktidar kurabilecek bir oy sayısı ile galip çıkmış olmasından beri İran-Hamas ilişkisi odaklıdır. Önceki bölgesel sorunlarda da gördüğümüz gibi, İran'ın bölgesel nüfuzunu arttırma girişimleri bu noktada da kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra, bölgede dalga dalga İslamcı hareketlerin yükselmesi (Irak'ta Şii-Sünni İslamcılar, Lübnan'da Hizbullah), seçilmiş olan Hamas'ın da radikal dinci bir örgüt olması, Körfez ülkelerinde endişeye neden olan bir başka unsurdur. Bu noktada da Türkiye ve KİK'in ortak tehdit algılarına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tarafların son dönemlerdeki tehdit algıları bu şekildeyken, buna cevaben uyguladıkları politikalar, söz konusu tehdit merkezlerinin çok fazla dışlanmadan bir uzlaşma platformu sağlanması yönünde şekillenmektedir.

Geçmişten bugüne Türkiye'nin genel olarak Filistin sorununa yaklaşımı dengeleri korumak üzerine kuruludur. Türkiye bir yandan İsrail'i tanıyan devletler arasında nüfus çoğunluğu Müslüman olan ilk ülke olmuş, bir diğer yandan da 1960'lardan itibaren BM'de Filistin lehine tavır almaktan çekinmeyen bir tutum sergilemiştir. 1990'lı yıllarda İsrail ile geliştirilen stratejik işbirliği (1996, Askeri antlaşma) Türkiye'nin bölgede belli bir denge politikası sürdürmeye çalıştığının bir başka göstergesidir. Söz konusu politikanın çok daha tartışmalı bir dönemde yani 2006'da Hamas iktidara geldikten sonra da devam ettirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Nitekim, Türkiye, Hamas'ın seçilmesini Filistin halkının demokratik bir tercihi olarak kabul etmiştir.

Körfez ülkelerinin genel politikasına bakıldığında da, bu ülkelerin Hamas gibi köklü değişimler talep eden bir grupla (Hamas İsrail'in tanınmasına karşıdır) hemfikir olmasalar da belli bir denge politikası sürdürmeye çalıştıklarını söylemek mümkündür. Zira, Suudi Arabistan, Hamas hükümetini tanıyan ilk ülkelerden olmuş, bunun yanında Hamas hükümeti Dışişleri Bakanı Mahmud Zahar'ı kabul edip görüşen ilk Arap devleti olmuştur³⁶. Suudi Arabistan'dan sonra diğer Körfez ülkelerinde de Hamas'ın tanınması, ilişkilerin geliştirilmesi ve Filistin'e yapılan yardımların devam ettirilmesi hususlarında gelişmeler yaşanmıştır. Körfez ülkelerinin bu tutumu, onların İsrail-Filistin sorununun çözümünde Hamas'ın yaklaşımını benimsedikleri anlamına gelmemektedir. Ancak bu tutum KİK'in ABD'nin Hamas'ı soyutlama politikasından ayrıştığının tam bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Görüldüğü gibi, İsrail-Filistin sorununda hem Türkiye hem de Körfez ülkeleri Filistin'deki yeni yönetimin dışlanmaması temeline oturan, tarafların birbirlerinin varlıklarını kabul etmesi gerekliliğine inanan bir yaklaşım benimsemişlerdir. Sahip oldukları yaklaşımın Amerikan yaklaşımından zaman zaman ayrıldığı aşikardır. Söz konusu genel yaklaşımın dışında, Hamas'ın iktidara gelmesinden sonra Filistin'e yapılacak yardımlar konusunda da benzer tutumlar söz konusu olmuştur. İlk adımı atan Körfez ülkelerinden Suudi Arabistan ve Katar olmuştur. Suudi Arabistan Şubat 2006 itibarıyla Filistin'e 20 milyon dolar yardım öngörürken, bu rakam Katar tarafından 13 milyon dolar olarak belirlenmiştir³⁷. Hamas iktidara geldikten sonra, Türkiye'nin de Filistin'e olan yardımı devam etmiştir. 2006 yılının yazında Türkiye Filistin için BM Filistinli Mültecilere Yardım

---

³⁶ "Hamas claims strong Saudi support", BBC, 11.03.2006

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4795574.stm

³⁷ "Saudis, Qatar Pledge aid to Palestinians", Philadelphia Daily News, 02.2006

http://findarticles.com/p/articles/mi_km4470/is_/ai_n16310848

ve Bayındırlık Ajansı aracılığıyla bir milyon dolar değerinde acil gıda yardımı yapmış, bunun yanında Filistin'e insani yardım olarak göndermeye karar verdiği 10 bin ton ekmeçlik unun bir kısmını 84 tır, geri kalanını deniz yoluyla Filistin topraklarına ulaştırmıştır³⁸. Buna ek olarak, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından yürütölen ve 6 bin Filistinliye iş imkanı sağlaması beklenen Erez sanayi bölgesinin 2006 yazındaki çatışmalar sırasında zarar görmesinin ardından dönemin Dışışleri Bakanı Abdullah Gül tarafından bu bölgenin en kısa zamanda tekrar faaliyete geçeceği vaadinde bulunulmuştur³⁹.

- *İran:*

Özellikle 2006 yılından itibaren İran konusunun uluslararası kamuoyunda nükleer enerjiyle anıldığını vurgulamamız gerekmektedir. Ancak, daha önce ele aldığımız bölgesel sorunlarda altını çizdiğimiz gibi, İran konusu, bölge devletlerince sadece nükleerleşme sürecine bağlanacak kadar dar bir konu değildir.

İran'ın artan bölgesel nüfuzu ile nükleer politikaları karşısında Körfez ölkelerinin menfaati, statükonun korunmasıdır. İran'ın etkisiyle doğabilecek bir Şii hilalinden endişelenen KİK, bunun kendisine de sıçrayabileceğinden, bu şekilde yönetimlerinin halk tarafından sorgulanıp devrilebileceğinden çekinmektedirler. Dolayısıyla İran'ın nükleer teknolojisini iyice ilerletip nükleer silahlara ulaşma ihtimalinin olması KİK'in tehdit algısının merkezindedir. İran gibi yeterli enerji kaynaklarına sahip bir ölkenin enerji açığından dolayı nükleer enerjiye başvurması KİK'e pek inandırıcı gelmemektedir. İran'ın caydırıcı niteliği yüksek bu silahlara ulaşması, KİK'in İran'la tarihi çatışma konuları olan adalar konusunda endişelenmesine neden olmaktadır. Nitekim Hürmüz Boğazı'nda stratejik öneme sahip Ebu Musa, Büyük Tunb ve Küçük Tunb adaları 1971 yılından beri İran'la BAE arasındaki egemenlik anlaşmazlığının temelini oluşturmaktadır. KİK, bu sorunu sadece BAE'nin değil, tüm konseyin sorunu olarak algılamaktadır. Bir diğer yandan, İran'ın nükleer silahlar edinmesi durumunda İsrail ile İran arasında çıkması muhtemel bir çatışma KİK için bir başka tehdittir. Bölgesel istikrarın derinden sarsılacağı böyle bir çatışmaya ABD'nin de İsrail'e destek amacıyla girmesi bölgesel dengeleri altüst edebilecektir. Gerçi İsrail ile İran arasında bir çatışma çıkmadan ABD'nin İran'a müdahalede bulunması da söz konusu olabilir ve bu durum da KİK tarafından endişeyle karşılanmaktadır. Böyle bir durumda ABD'nin bölgedeki müttefikleri olarak görölen Körfez ölkelerinin topraklarını ABD askerlerine

---

³⁸ "Türkiye'den Filistin'e insani yardım", Sabah, 18.07.2006

<http://www.sabah.com.tr/2006/07/18/dun91.html>

³⁹ "Türkiye'den Filistin'e hibe", Radikal, 11.07.2006

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192612&tarih=11/07/2006>

kullandırtıp kullandırtmayacağı konusu da tabii ki gündeme gelecektir. 2003 Irak Savaşı'nda birçok şüpheye sahip olmalarına rağmen ABD'yle işbirliği yapan Körfez ülkeleri, bu işbirliğinin sonuçlarının hiç de kendi lehlerine olmadığı gerçeğine varmış olmalarından ötürü, böyle bir senaryo olması durumunda bu ülkelerin ABD'ye verilecek destek konusunda çok daha çekimser olacakları aşıkardır. Kaldı ki, İran'la bir savaş çıkması durumunda, İran'ın Irak Şiileri kozunu elinde bulundurması sonucunda Irak'taki çok hassas mezhepsel dengeleri alt üst edebileceği kaygısı KİK için bir diğer tehdit unsurudur. Tüm bunlara ek olarak, Körfez ülkeleri için böyle bir çatışmanın yaratacağı ekonomik sıkıntılar da bir başka tehdit kaynağını oluşturmaktadır. Bu ülkeler, 2001 yılından bu yana ciddi bir ekonomik büyüme içindedir. Bölgesel ekonomik dinamizm artan petrol fiyatlarıyla şahlanmış, ticaret hacmi büyük bir artış göstermiş, bölgeye yapılan yatırım miktarının dünya rakamları içindeki yeri %0.4'ten (2000 yılı), %4.1'e (2005) çıkmıştır⁴⁰. Bölgenin bir çatışma içinde girmesi durumunda ekonomik olarak gerçekleşmiş olan bu büyümenin tabii ki durması ve hatta gerilemesi söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra, Körfez ülkelerinin İran'ın milli gelirini yatırdığı yegane merkez olması (Dubai önemli bir finans merkezidir, birçok yerel yatırımcının dikkatini çekmiş olmasının yanında İran için de bu çekiciliğini koruması önemlidir)⁴¹ Körfez ülkelerinin İran'a karşı bir askeri müdahale fikrine sıcak bakmamalarına neden olan bir başka unsurdur. Dolayısıyla İran'ın soyutlanarak uluslararası toplumdan dışlanması sonucu bu ülkenin daha da agresif bir tutum içine girmesi ABD-İran gerginliğini çok daha ileri boyutlara taşıyabilecek, bir çatışma ortamı çıkabilecek ve bu da Körfez ülkelerinin hem siyasi hem ekonomik güvenliğini yakından ilgilendirecektir.

Menfaatler ve tehdit algıları bu şekildeyken, Körfez ülkelerinin bunlara cevaben uygulamaya koydukları politikaları siyasi araçlara yoğunlaşmakta, İran'dan duyulan endişe dile getirilerek yine de İran'ın uluslararası toplumdan dışlanmaması, İran'la diyalogun devam ettirilmesi ve gerginliğin mutlaka müzakerelerle çözümlenmesi, Orta Doğu'nun nükleer silahlardan İsrail de dahil olmak üzere tamamen arındırılması noktalarına yapılan vurgularla kendini göstermektedir. Bu bağlamda KİK'in Amerika'nın İran söylemlerinden ciddi bir şekilde farklılaştığını ifade etmek mümkündür. Nitekim başkanlık seçimlerinden galibiyetle çıkan Barrack Obama'nın İran konusundaki ilk söylemlerinde George W. Bush yönetiminden pek

---

⁴⁰ Steffen Hertog, "The GCC and Arab Economic Integration: A New Paradigm", *Middle East Policy*, Volume:15, No.1, 2007, ss.52-29

⁴¹ John Duke Anthony, Jean-François Seznec, Tayyar Arı, Wayne White, "War with Iran:Regional Reactions and Requirements", *Middle East Policy*, Volume:15, No.3, 2008, s.6

de farklı bir tutum benimsemeyeceği düşünölmüş, bu düşünce Obama'nın İıran'ı uyarması ile daha da kuvvetlenmiştir⁴².

Türkiye perspektifinden bakıldığında da, İıran'ın nükleer silaha sahip olması bu devletin İsrail ve ABD ile karşı karşıya gelmesi sonucunu doğuracağından, bu durum Türkiye'nin menfaatine değildir. Büyük güçlerin de içinde olacağı bir çatışmanın çıkması, bölgesel istikrarsızlığa neden olacak, bu bölgesel istikrarsızlık tüm bölge ölkelerini etkileyecek, Irak da etkilenenler arasında olacak, dolayısıyla da Kuzey Irak'taki durumun Türkiye'nin güvenliği açısından daha da kötüleşmesi söz konusu olabilecektir. Türkiye'nin sınır güvenliği ve toprak bütönlüğü konusundaki endişeleri işte böyle bir durumda daha da yoğunlaşacaktır.

Bugünkü Türkiye'nin İıran hususundaki tehdit algısının doğrudan bir tehdit değil de dolaylı bir tehdit olduğunu söylememiz mümkündür. Zira İıran'ın nükleer silahlara erişmesi durumunda İıran bu silahları Türkiye'ye karşı kullanmayacaktır çünkü Türkiye ile İıran arasında somut bir askeri çatışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin İıran kaynaklı tehdit algısı, İıran'ın nükleer silahlara eriştikten sonra bölgede yaratacağı karışıklıktan olumsuz etkilenme endişesi üzerine kuruludur. Bu bakımdan, Türkiye de aynen Körfez ölkeleri gibi bölgede sıcak bir çatışma çıkma olasılığında çekinmekte çünkü böyle bir çatışmanın sınırlı kalmayacağını, tüm bölgeye Arap dünyasını da ikiye bölerek yayılacağını bilmektedir. Tüm bunlara ek olarak, Körfez ölkelerinkine son derece paralel olarak Türkiye'nin de birtakım ekonomik temelli endişelerinin bulunması, bu ölkenin İıran'a karşı bir askeri müdahale fikrine karşı çıkmasının bir başka nedenini oluşturmaktadır. Nitekim Türkiye İıran'la ciddi bir doğalgaz alışverişi içindedir. 1996 yılında yapılan bir antlaşmayla 2002 yılından beri doğalgaz ihtiyacının %20'sini İıran'dan ithal eden Türkiye bu ölkeye enerji konusundaki işbirliğini 13 Temmuz 2007'de ABD muhalefetine rağmen imzaladığı İıran gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya gönderilmesini öngören mutabakat zaptıyla yoğunlaştırmıştır⁴³.

Menfaat ve tehdit algıları bu şekildeyken, Türkiye tarafından bunlara cevaben uygulanan politikalar da KİK'inkilerle paralellik göstermektedir. Siyasi

---

⁴² Kayhan Bargezar, "Iran and Obama: The Grand Bargain on Roles", *Tabnak*, 08.12.2008 http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/18720/iran_and_obama.html

Yazının orijinal versiyonu için: <http://www.tabnak.ir/pages/?cid=28427>

"Obama İıran'ı uyardı", *Milliyet*, 08.11.2008

<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1013404>

⁴³ "Türkiye-İıran doğalgaz hattına ABD engeli", *Hürriyet*, 16.07.2007

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/6901780.asp?m=1>

araçların ön planda olduğu bir süreç öngören Türkiye, İran ile ilişkilerini devam ettirirken, İran'ın uluslararası normlara uyması gerektiğini vurgulamakta, ama bu normlara aslında İsrail'in de uyması gerektiğinin altını çizmekte ve bu şekilde kendi uluslararası yönelimiyle bölgesel politikaları arasında dengeyi bulmayı amaçlamaktadır.

KİK ve Türkiye'nin benzeşen yaklaşımları somut gelişmelerle kendini göstermektedir. Mahmud Ahmedinecad'ın İran devlet başkanı olmasından sonra hem BMGK kararları çıkana kadarki sürede hem de bu kararlar çıktıktan sonraki dönemde İran ile ilişkiler belli bir denge üzerine oturtulmaya çalışılmıştır. Burada dengeden kasıt, bir yandan İran'la hem kendi nükleer politikaları hem bölgesel sorunlar hakkında fikir teatilerinde bulunulması ve İran'ı dışlamadıklarının gösterilmesi; diğer bir yandan ise İran'a bölgede yükselmesi halinde ona karşı bir kuvvet oluşturabilecek bir potansiyele sahip olduklarının hissettirilmesidir.

Körfez ülkelerinin ve Türkiye'nin İran'la ilişkilerini devam ettirmeleri, birçok konuda görüş teatilerinde bulunmaları karşılıklı yapılan ikili ziyaretler sayesinde olmuştur. Bu ziyaretlerin gerçekleşmesinde, KİK ve Türkiye'nin İran'ın bölgedeki önemli bir güç olduğunu kabul etmeleri ve onu diyalog kurulması gereken bir ülke olarak görmelerinin dışında, İran'ın kendi nükleer politikasının nükleer silaha ulaşma amacıyla olmadığını kanıtlama, bu konudaki kaygıları giderme niyetinin olmasının da rol oynadığını söylememiz gerekir. Bu ziyaretler özellikle İran nükleer politikalarının uluslararası kamuoyunun gündemini geniş çapta tutmaya başladığı 2006 yılında yoğunlaşmıştır. İkili ziyaretler dışında İran'ın dışlanmaması gerektiği fikri Körfez ülkelerince BM nezdinde de ifade edilmiştir: 31 Temmuz 2006 tarihinde BMGK'nın İran'ın uranyum programını askıya alması gerektiğini aksi takdirde Konsey'in uygun önlemler alacağını söyleyen 1696 numaralı kararının oylanması sırasında, geçici üye durumundaki Katar'ın red oy kullanması, Körfez ülkelerinin İran sorununu çok fazla yaptırım uygulanmadan ve gerginlik yaratmadan çözmek istediklerinin somut bir göstergesi kabul edilebilir. Zira, bu kararın alındığı oturumda Katar temsilcisi Nassır Abdülaziz Al-Nasser, diğer tüm siyasi çözüm yolları tüketilmeden böyle bir kararı onaylamak istemediğini ifade etmiştir⁴⁴. Ancak aynı sene 23 Aralık 2006'da BMGK tarafından alınan 1737 numaralı karara Katar'ın bu sefer olumlu oy kullanması, İran konusunda harcanan çabalar ardından bir

---

⁴⁴ "Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment by 31 August or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", Department of Public Information, Statements, UN, 31.07.2006

<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm>

ilerleme kaydedilememesi sonucunda, Katar'ın uluslararası toplumla beraber hareket etmeye karar verdiğini göstermektedir.

Türkiye ve Körfez ülkelerinin yukarıda belirtildiği gibi İran'la ilgili bireysel duruşlarındaki ortak nokta, İran'ın nükleer sorununun diplomasiyle çözülmesi ve aslında tüm Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılması gerektiği konusunda yaptıkları vurgulardır. Bireysel duruşlar dışında Körfez ülkeleri tarafından İran hakkında KİK bünyesinde alınan kararlar ve verilen demeçler de yukarıdaki söylemle paralellik içindedir. Örneğin KİK'in Mayıs 2007'deki zirvesindeki en öncelikli konulardan biri İran'ın nükleer silahları olmuştur. Bu zirvede İran'ın barışçıl amaçlarla nükleer teknolojiden yararlanmasının normal olduğu, buna her devletin hakkının olduğu, ancak nükleer silahlara erişilmesinin Körfez için önemli bir endişe kaynağı olduğu vurgulanmış, olası bir ABD müdahalesinin tüm bölgeye yıkıcı bir etki doğuracağıın altı çizilmiştir⁴⁵.

Bunun yanında KİK'in İran sorununun çözümünde arabulucu bir rol üstlenebileceğine dair bir kanının oluşması da önemlidir. Bu fikri öne süren Ocak 2006'da Tahran'a ziyarette bulunan Umman Dışişleri Bakanı Yusuf Bin Alevi olmuştur⁴⁶. Umman tarafından böyle bir rolün ortaya konması, daha sonraki dönemde Türkiye'nin aynı konuda kendine arabulucu bir rol arayışına girmesiyle paralellik göstermektedir⁴⁷. Ancak böyle bir arabuluculuğun söz konusu olmadığı İranlı yetkililerce ifade edilmiştir⁴⁸. Burada önemli olan hem KİK hem Türkiye'nin aynı yönde bir irade göstermiş olmalarıdır.

İran ile diyalogun devam ettirilmesi amacıyla KİK tarafından atılan bir başka önemli adım İran'ın KİK'in 2007 yılının Aralık zirvesine ilk kez davet edilmiş olmasıdır⁴⁹. Zirvedeki konuşmasında Ahmedinecad'ın Körfez ülke temsilcilerine "kardeşlerim" şeklinde hitap etmesi⁵⁰, taraflar arasındaki ilişkilerin olumlu bir seyir

---

⁴⁵ "GCC leaders to hold consultative summit in Riyadh soon", Gulf News, 07.05.2007
<http://archive.gulfnews.com/articles/07/05/07/10123474.html>

⁴⁶ "Alawi Arrives in Tehran", Times of Oman, 30.01.2006,
http://www.timesofoman.com/search_2984573.result.asp.

⁴⁷ "Türkiye arabulucu konumunda", Yenişafak, 21.08.2008
<http://yenisafak.com.tr/Dunya/?t=21.07.2008&i=130090>

⁴⁸ "Kaskavi:Türkiye İran nükleer meselesiyle ilgili arabulucu role sahip değil", IRNA, 04.08.2008

<http://www2.irna.ir/tr/news/view/line-6/0808047447163638.htm>

⁴⁹ Keesing's Record of World Events, Volume:53, December 20

⁵⁰ "İran'dan Fars Körfezi sahilindeki ülkelere 12 öneri", Mehr News, 03.12.2007
<http://www.tumgazeteler.com/?a=2404950>

gösterdiğini, bu bağlamda da KİK'in uyguladığı politikanın ilk kanadı olan "İran'la iyi diyalog" amacına ulaşıldığını belirtir niteliktedir.

KİK politikasının diğer kanadı yani "İran'a, ona karşı kuvvet oluşturma potansiyeline sahip olduklarının hissettirilmesi" kanadına örnek olarak ise KİK'in 2006 yılının Aralık ayındaki zirvesinden çıkan kararı vurgulamamız gerekmektedir. Zira bu zirvede Körfez ülkeleri ortak bir açıklamayla nükleer teknolojiye sahip olmak istediklerini duyurmuşlardır⁵¹. Bunun barışçıl amaçlarla sürdürüleceğinin altı çizilmiş olsa da bu tutum İran'a gönderilmiş bir mesaj gibi de algılanabilir. Dahası Vladimir Putin'in Şubat 2007'deki Suudi Arabistan ziyareti Riyad yönetiminin nükleer konuda ciddi olduğu ve bu konudaki ihtiyaçlarını Rusya'dan tedarik edeceği sinyalinin göndermiştir⁵². Körfez ülkelerinin İran'a karşı bir kuvvet oluşturma girişimlerine bir başka örnek olarak da Arap Ligi'nin 2007 yılının Mart ayında gerçekleşen zirvesi gösterilebilir. Söz konusu zirveye ev sahipliği yapan Riyad yönetiminin Arap olmalarına rağmen Türkiye, Malezya ve Pakistan liderlerini de çağırması son derece dikkat çekicidir. Zira bu davet Arap zirvesini sanki Sünni zirvesine dönüştürmüş ve Riyad'ın yükselmekte olan Şii kuvvet İran'a gönderdiği bir mesaj olarak algılanmıştır⁵³.

Türkiye'nin de İran politikalarında İran'la ilişkilerin mutlaka devam ettirilmesi niyeti göze çarpmaktadır. Nitekim bunun en son örneği olarak İran devlet başkanının 2008 Ağustos ayında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında iki devlet arasında terör ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede, arşiv ve milli kütüphaneler konusuna kadar birçok alanda anlaşmalar imzalamış olmaları gösterilebilir⁵⁴. Bu ziyaret, Türkiye tarafından İran'la diplomatik ilişkilerin devamı konusunda bir niyet olduğu ve Türkiye'nin İran sorununun her türlü askeri araçla çözümlenmesine karşı olduğu mesajını verirken, İran tarafından da dünyaya yalnız olmadığı mesajını göndermektedir. Ancak Türkiye'nin İran'ın uluslararası normlara uyması gerektiği konusundaki vurguları da denge politikasının bir diğer tarafını göstermektedir.

B- Türkiye ve KİK: Bölgesel algılar ışığında adım adım stratejik işbirliğine doğru

---

⁵¹ "Biz de nükleer güç olacağız", BBC Turkish, 11.12.2006

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/12/061211_gulf_nuke.shtml

⁵² Abdul Ghafur, "Putin visit will boost ties", Arab News, 12.02.2007,

<http://www.arabnews.com/?page=1&section=0&article=92060&d=12&m=2&y=2007>

⁵³ A. Basbous, "Arabie Saoudite, Paradoxale et Tourmentée", *Ramses* (Institut Français de Relations Internationales, publication de 2008), published by DUNOD, 2007

⁵⁴ "İran lideri tarihi ziyaret kapsamında İstanbul'da", CNN Türk, 15.08.2008

<http://www.cnnturk.com/2008/turkiye/08/14/iran.lideri.tarihi.ziyaret.kapsaminda.istanbulda/490468.0/index.html>

Türkiye ve KİK arasında gelişen siyasi ilişkileri, önceki bölümlerde bahsi geçen bölgesel sorunlar ışığında anlamak daha kolay görünmektedir. 2001 sonrası iki taraf arasındaki ilişkiler her zaman olduğu gibi ekonomik boyutta yine son derece yoğun olmuş, bu yoğunluğa özellikle 2006 yılından itibaren bir de siyasi boyut eklenmiştir.

Gerçekten de 2001 sonrası Türkiye-KİK ilişkilerine baktığımızda iki taraf arasındaki ticaret hacminin 2000 yılında 1.71 milyar dolarken, bu rakamın 2007’de 8.71 milyar doları bulmuş olduğu fark edilmektedir⁵⁵. Tabii ki hem Körfez ülkelerinin daha önce bahsettiğimiz gibi ciddi bir ekonomik büyüme içinde olmaları ve yeni pazar arayışı içine girmeleri hem de 11 Eylül sonrası Arap yatırımcıların Amerika ve Avrupa’da karşılaştıkları zorluklar bu durumda rol oynamıştır. Türkiye’nin kendileri için daha uygun bir pazar olarak görmeleri sonucunda Türkiye’de Arap yatırımlarının sayısı önemli ölçüde artmıştır. Türkiye’nin aktif bir şekilde Cidde Ekonomi Forumu zirvelerine katılması ve bu zirvelerde Türkiye’yi temsil eden Başbakan Tayyip Erdoğan’ın Arap yatırımcıları Türkiye’ye davet etmesi, ekonomik ilişkilere ivme kazandıran bir unsurdur.

Ekonomik ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkilerin de önemli bir gelişme süreci içinde bulunması dikkat çekicidir ve çalışmamızın ana temasını bu durum oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, bölgesel sorunların taraflarda benzer endişeler doğurması, bu sorunlara karşı ABD tarafından sürdürülen politikardan daha farklı olarak benzer tutumların benimsenmiş olması tarafların birbirlerine yakınlaşması sonucunu doğurmuştur. Siyasi ilişkilerin gelişim sürecinin zirvesi olarak görülen 2 Eylül 2008 mutabakatından evvel, bu işbirliğinin habercisi olarak görülebilecek gelişme Suudi Arabistan Kralı Abdullah’ın 8-11 Ağustos 2006 tarihlerinde Ankara ve İstanbul’u ziyaret etmiş olmasıdır. Tam da Lübnan krizinin patladığı bir dönemde Kralın 300 kişilik bir heyetle gerçekleştirdiği bu ziyaret sırasında taraflar arasında 6 adet anlaşma imzalanmıştır: Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması, Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması, Devlet Arşivleri İşbirliği Protokolü ve Dışişleri Bakanlıkları Arası Siyasi Danışmanlara İlişkin Mutabakat Zaptı. Görüşen liderlerin yaptıkları konuşmalarla birbirlerine verdikleri mesajlar ise ziyaretin en dikkat çekici tarafı olmuştur zira Kral Abdullah’ın yaşanan dünyanın uluslararası toplum üyelerinin maceraperestlikten uzak, dengeli ve basiretli politikalar uygulamaları gerektiğini belirttikten sonra “*Biz de sizin gibi*

---

⁵⁵ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İkili ve Çok Taraflı İlişkiler, Bahreyn, BAE, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan, Umman raporları , 2008

*Filistin sorununa adil bir çözüm ve Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arınmasına çalışıyoruz. Medeniyetler arası diyaloga inanıyoruz*⁵⁶ demesi son derece önemlidir. Bu ifade, Türkiye'nin bölgesel sorunlar karşısında ABD ile müttefik ilişkisine rağmen dengeli bir politika izlemesinin Suudi Arabistan tarafından takdir edildiğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Bu ziyaretten sonraki ikinci önemli adım Kral Abdullah'ın 2007 yılının Kasım ayında çıktığı Avrupa seyahati ardından 2 günlüğüne Ankara'ya da uğraması olmuştur. Bu ziyaret sırasında taraflar arasında bir önceki görüşmedeki gibi anlaşma imzalanmasa da ziyaretin sembolik anlamı önemlidir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e *“Birçok bölgesel ve uluslararası meseleye karşı, bizim tutumlarımızla örtüşen olumlu tutumlarınızı övmeme lütfen müsaade ediniz. Özellikle de Arap-İsrail anlaşmazlığı karşısındaki tutumunuz ve son olarak ‘Filistin problemi, Ortadoğu’nun bütün problemlerinin temel sebebidir ve bu problem çözülmedikçe acılar son bulmayacaktır’ demecinizle son noktayı koydunuz*⁵⁷ diyen Kral Abdullah, Türkiye'nin Suudi Arabistan'ın bölgesel politikalarıyla paralel olan yaklaşımını yine vurgulamıştır.

Bundan sonraki önemli adım ise çalışmamızın başlangıç noktasını oluşturan 2 Eylül 2008 tarihli Türkiye-KİK mütabakat muhtırasıdır. Bu muhtırayla beraber Türkiye, KİK'in Körfez bölgesi dışındaki ilk stratejik ortağı kabul edilmiş, siyasi, ekonomik, askeri ve güvenlik işbirlikleri geliştirilmesi hedeflenmiştir⁵⁸. Oluşturulan işbirliğinin “stratejik” bir öneme sahip olması dikkat çekicidir. Nitekim bu stratejik ortaklığın, Türkiye-İsrail arasında var olan stratejik ortaklığa rağmen KİK tarafından istenerek kabul edilmesi önemlidir. Muhtırayı imzalayan KİK Genel Sekreteri Hamid El-Tani'ye bu konu hatırlatıldığında, *“Türkiye bağımsız bir ülkedir. Bu tür ilişkiler bölgede barışın sağlanmasında yararlı olabilir”* ifadesini kullanmıştır⁵⁹. Bu ifade, Türkiye'nin bölge ülkeleri tarafından güvenilir bir ortak olarak algılandığının göstergesi kabul edilebilir.

Söz konusu muhtıradan önce de savunma sanayinde yaşanan gelişmeler, aslında böyle bir işbirliğinin oluşabileceği sinyallerini göndermiştir. Zira 2008 yılının

---

⁵⁶ “En Kral konuk”, Star, 09.08.2006

<http://www.tumgazeteler.com/?a=1636848>

⁵⁷ “Kral Abdullah'a devlet şeref madalyası”, NTVMSNBC, 10.11.2007

<http://www.ntvmsnbc.com/news/425822.asp>

⁵⁸ “GCC names Turkey first strategic partner outside the Gulf”, Gulf News, 03.09.2008

<http://www.gulfnews.com/news/gulf/gcc/10242265.html>

⁵⁹ “Körfez İşbirliği Konseyi ile Mutabakat Muhtırası”, NTVMSNBC, 03.09.2008

<http://www.ntvmsnbc.com/news/458162.asp>

başında üretilen Türk savunma sanayii ürünlerinin ihracatının artırılması ve muhtemel ikili işbirliği imkanlarının geliştirilmesi amacıyla Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül başkanlığında bir heyet, Katar'a resmi bir ziyaret yapmış, savunma sanayii alanında muhtemel işbirliği konuları ele alınmıştır⁶⁰. Aynı yılın Mart ayında, Suudi Arabistan Kara Kuvvetleri Komutanlığı Elektronik Harp Daire Başkanlığı'ndan bir heyetin, Türkiye Savunma Sanayi Müsteşarlığı Uluslararası Daire Başkanlığı'na ikili işbirliği çerçevesinde yaptığı ziyaret ayrıca dikkat çekicidir⁶¹. 2 Eylül 2008 Muhtırası imzalandıktan 2 ay sonra da Suudi Arabistan Deniz Kuvvetleri Lojistik ve İkmal Komutanı'nın Türkiye Savunma Sanayii Müsteşarlığı'na; Aralık 2008'de Vecdi Gönül'ün Manama Bölgesel Güvenlik Diyalogu çerçevesinde Bahreyn'e; 20 Ocak 2009'da ise Umman Savunma Bakanı'nın Türkiye Milli Savunma Bakanlığı'na yaptığı ziyaretlerin altı çizilmelidir. Bunlara ek olarak, bugün Türkiye'nin savunma sanayi ihraç ürünlerinin en önemli alıcıları arasında BAE, Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın bulunması (özellikle çok namlulu roketatar, zırhlı muharebe aracı ve cobra ürünlerinde)⁶² Türkiye-KİK ortaklığının stratejik boyutunu oluşturmaktadır. Elbette ki bu ortaklığın ne derece devamlı olacağını, tarafların meydana gelen krizler karşısında uyguladıkları politikaları gösterecektir.

Sonuç

Türk dış politikasının Basra Körfezi ve çevresi bölgesinde 1960'lardan beri bir denge politikası sürdürmeye çalıştığını belirtmiştik. Burada denge politikasıyla, Türkiye'nin NATO yükümlülüklerini yerine getirmesiyle, bölge devletleriyle iyi ilişkiler geliştirmesi arasındaki dengenin kastedildiğini ifade etmiştik. 2001 sonrası uluslararası sistemin şekillenmesini sağlayan olaylar karşısında Türkiye'nin aynı denge politikasını sürdürmeye çalıştığını ancak söz konusu politikanın zaman zaman, Irak örneğinde olduğu gibi, Türkiye'nin alabileceği zararları minimize etmek istemesi sebebiyle sekteye uğradığını söylemek mümkündür. Bununla eş zamanlı olarak Körfez bölgesi güvenliğiyle ilgili meydana gelen olaylar Türkiye'nin denge politikasına çok ciddi bir biçimde ihtiyaç duymasına neden olmuş ve yine bölge

---

⁶⁰ “Katar Resmi ziyareti 21-24 Ocak 2008”, Savunma Sanayi Müsteşarlığı
http://www.ssm.gov.tr/TR/etkinlikler/ziyaretler/Pages/Katar_20080122.aspx

⁶¹ “Suudi Arabistan KKKlığı Elektronik Harp Daire Başkanlığı'ndaki Heyetin Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'nı Ziyareti 18.03.2008”, Savunma Sanayi Müsteşarlığı
<http://www.ssm.gov.tr/TR/etkinlikler/ziyaretler/Pages/SuudiArabistanKKK.aspx>

⁶² Savunma Sanayi İhraç Ürünleri, Savunma Sanayi Müsteşarlığı
<http://www.ssm.gov.tr/TR/savunmasanayiiimiz/ihracurunleri/Pages/default.aspx>

devletleriyle iyi ilişkiler prensibi eşliğinde denge politikalarında somutlaşmalar başlamıştır. Dolayısıyla, 6 önemli Körfez ülkesinden oluşan KİK ile oluşturulan 2 Eylül 2008 tarihli işbirliğini, Türk dış politikası açısından yepyeni bir çığırdan çok, yaklaşık 50 yıldır süregelen geleneksel anlayışın uzantısı olarak nitelendirmek daha uygun görünmektedir. İsrail’le stratejik ortak olan, Lübnan-Suriye ilişkilerinde arabuluculuğa soyunan, Filistin-İsrail sorununda her iki tarafı da tatmin etmeye odaklı bir çözüm planı taraftarı olan, İran konusunda diyalog prensibinin altını çizen Türkiye, KİK ile bu işbirliğini somutlaştırarak, tüm bölge devletleriyle iyi ilişkiler halinde olduğunu vurgulamakta ve hepsine eş uzaklıkta olduğunu altını çizmektedir.

KİK ile işbirliğinin Türk dış politikası açısından anlamı bu şekildeyken, KİK devletleri açısından anlamı da son derece önemlidir. İlişkilerin ekonomik boyutta yoğun olarak yaşandığı Türkiye, aslında birinci Körfez savaşından beri Körfez ülkeleri için kaybedilmemesi gereken bir ülkedir. Ancak KİK ülkeleri için ABD müttefikliği bu dönemde ön planda olmuş, aynen 1980’lerde olduğu gibi bölgesel sorunların çözümünde Amerikan ortaklığı esas alınmıştır. Oysaki 11 Eylül 2001 sonrası yaşanan gelişmeler KİK’in anlayışında ciddi değişimlere neden olmuştur. ABD’nin bölgenin Afganistan ve Irak savaşları aracılığıyla direkt bir aktörü haline gelmesi, ardından ABD’nin uygulamaya koyduğu politikaların Irak’ta Körfez ülkeleri aleyhine sonuçlar doğurmaya başlaması, KİK’in kendini ve sorunların çözümünde kendine belirlediği ortağı sorgulamasına neden olmuştur. Nitekim artık KİK için ABD’nin, var olan sorunları çözen değil, sorunları neredeyse tetikleyen bir aktör durumuna girdiğini söylemek mümkün görünmektedir. Körfez ülkeleri tam da bu noktada Türk dış politikasının dengeli yaklaşımının önemini daha iyi kavramış gibi görünmektedir. Gerçekten de Türk dış politikasının bölge sorunlarını bölge devletleriyle çözümlenmesi, iyi tavırların mükafatlandırılıp kötü tavırların uyarılıp cezalandırılması prensiplerine duyulan ihtiyaç son dönemlerde daha da artmış görünmektedir.

Sonuç olarak, çalışmamızın giriş bölümündeki sorusuna hızlı bir dönüş yaparsak, 11 Eylül 2001 sonrası ne olmuştur da Türkiye-KİK ilişkileri stratejik bir işbirliğine şahit olabilmıştır? Söz konusu tarihten sonra ilk aşamada Basra Körfezi’nin içindeki aktörler terörle mücadele adı altında ABD’nin bölgeye doğrudan girişiyle artmış, bu artışı hem Türkiye hem KİK destekler bir tutum benimsemişlerdir. Afganistan savaşı bu girişin ilk adımıdır. İkinci aşamada, uluslararası meşruiyete, bölgesel uzlaşıya sahip olmayan eylemlerin ardından siyasi-ekonomik istikrarsızlık, mezhepsel çatışma gibi sonuçların doğduğu görülmüştür. Irak savaşı ve ardından bölge ülkeleri aleyhine gelişen bölgesel dinamikler burada son derece önemlidir. Üçüncü olarak, Basra Körfezi güvenliğini ilgilendiren diğer

kronik sorunlarda yaşanan gelişmeler hem Türkiye hem KİK için ortak menfaat, tehdit algıları oluşturmuştur. Bunlara cevaben her iki tarafın da geliştirdiği araçlar benzerlik göstermiştir. Her iki taraf da, ABD'ninkilerden farklı araçlar benimsemişlerdir. Bu bağlamda Türkiye-KİK stratejik işbirliğini 2001 sonrası dönemde birbirine yaklaşan algılarla açıklamak uygun görünmektedir. Söz konusu işbirliği, diyalogu temel alan devletlerin işbirliği olarak algılanabilir. Bu diyalogu, sert, tehdit ve tecrit edici politikalardan çok teşvik edici politikalar benimseyen, çünkü bunu kendi güvenliklerine daha uygun bulan devletlerin yapıcı ve pragmatik diyalogu olarak nitelendirmek mümkün görünmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

BÖLÜKBAŞI Deniz, *1 Mart Vakası, Irak Tezkeresi ve Sonrası*, Doğan Kitap, Mart 2008

Ansiklopedik Kitaplar

American Foreign Policy, Current Documents, Department of State Publication, Washington, 1984

Ramses 2008 (IFRI- Institut Français de Relations Internationales/ French Institute of International Relations,), published by DUNOD, 2007

Treaty and Alliances of the World, John Harper Publishing, London, UK, 2002

Makaleler

ANTHONY John Duke, *SEZNEC* Jean-François, *ARI* Tayyar, *WHITE* Wayne, "War with Iran:Regional Reactions and Requirements", *Middle East Policy*, Volume:15, No.3, 2008

AYKAN Mahmut Bali, "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995", *The Middle East Journal*, Summer 1996

HERTOG Steffen, "The GCC and Arab Economic Integration: A New Paradigm", *Middle East Policy*, Volume:15, No.1, 2007

Resmi Belgeler & Raporlar

US Department of Defense Annual Assessment's Report, USA, "Allied Contributions to the Common Defense", Chapter II, Gulf Cooperation Council, June 2002,

http://www.defenselink.mil/pubs/allied_contrib2002/02-Chptr2/02-Chptr_2tx.html

UN Security Council Resolution 1701(2006)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>

UN Security Council Resolution 1386 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/708/55/PDF/N0170855.pdf?OpenElement>

UN Security Council Resolution 1383 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/681/09/PDF/N0168109.pdf?OpenElement>

UN Security Council Resolution 1368 (2001)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>

NATO Pres Release (2001) 124

<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>

Haberler siteleri & Gazeteler & Arşivler

Arab News

Arabic News

Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü

BBC Turkish

CNN Türk

Financial Times

Gulf News

Hürriyet

Iran Press Service

IRNA (Islamic Republic News Agency)

İsra Haber
Jerusalem Post
Keesing's Record of World Events
Mehr News
Milliyet
Ntvmsnbc
Philedelphia Daily News
Radikal
Sabah
Star
Tabnak Iran News
Times of Oman
UEA Interact (United Arab Emirates National Media Council)
Ulusal Kanal
Voice of America
Yeni Şafak

Diğer internet siteleri

Dış Ticaret Müsteşarlığı
www.dtm.gov.tr
Royal Embassy of Saudi Arabia in Washington D.C.
www.saudiembassy.net
Savunma Sanayi Müsteşarlığı
www.ssm.gov.tr
Saudi-US Relations Information Service
www.saudi-us-relations.org
United Nations
www.un.org
US Department of Defense
ww.defenselink.mil